

XIII.

A tarpataki Nagy-vízesés.

Dr. Emericzy Gézától.

(Egy fényképpel).

1. Az ég királynéjának kelése előtt fürge reggeli szellő támadt. A hajnal sugarai csakhamar utat nyitottak maguknak a betett ablaktáblákon és becsukódott szempilláimon, a sutogó szellő pedig bezárt ajtamon és fülelmen át. Ez pedig Tátra-Füreden, a gyönyörű fekvésű „Tündérlak”-ban történt. Az ember a „Tündérlak”-ban oly könnyen és jókedvűen ébred fel, mint az erdei madárka, s ennek módjára azonnal kész, „ki is repülni”.

Kiléptem a „Tündérlak” előtti térre. Bíborfény ömlött el az előttem fekvő világon, de rajtam és az ama téren ugró szökőkút csevegő nympháján kívül más élő lény fel nem volt fedezhető, a mely a szép rózsapinos mindenségnek megörülhetett volna. A „Tündérlak” valamint köröskörül a többi izléses svajci és nem-svajci házak még mind mély álomba merülten állottak. Számos szempilláik (köznyelven szólva ablaktábláik és függönyeik) még mind be voltak téve, illetőleg leeresztve. Mind ez azonban csak fokozta jó kedvemet, mert mindenki előtt gondosan rejtett szándékom volt, Tátra-Füred és a Magas Tátra valamennyi látogatóinak elismert kegyenczét, a tarpataki Nagy-vízesést ma minél korábban felkeresni, hogy varázsát egészen zavartalanul élvezhessem.

Rövid körütekintés után Aurora és az egykedvűen tovább csevegő vízi-nympha ragyogó szépségének hátat fordítottam és nem sokára a fenyvesek hallgatag magánya vett fel. Az erdő belsejét még éjjeli homály fedte,

de mintha ez épen indulófélben lett volna. Ibolyaszínű szürkület fogta el a tömjén-illatú csarnokokat. Most azonban egy-egy vízszintes napsugár keres és talál magának utat a fenyűfáknak sűrűn álló oszlopai között és a sötétebb háttérben ráesik egy fenyűfa törzsére, a mely épen útját állja. Mint sötétben vérpirosan ragyogó bányász-lámpások tündökölnek a fény által ért tenyérnyi helyek. Azt hiúné az ember, hogy az erdei manók tanyája volt ez erdő a múlt éjjel, kik lámpásaikat a fákra akasztották volt és a reggeli szellő által meglepetve, elillanásuk hirtelenségében ott felejtették.

A tarpataki út, lankásan emelkedve, a Nagyszalóki-csúcs délkeleti lejtőjének alján húzódik végig. Minél magasabbra emelkedtem — lassan ballagva és az égen útját felfelé folytató nappal lépést tartva — annál mélyebbre ereszkedtek a napsugarak a fenyűfák aranyozott koronáiról azok törzsén lefelé. A nappali fény az erdő belsejébe is bevonult. — Rezgő sugarak játszanak lábaim előtt, a moszatok és zuzmók apró világát is felderítvén. Azok mellett erica, veres és fekete afonya foglalnak helyet, egész békeségesen a föld birtokán osztozva. A veres afonyának félig vagy egészen érett gyümölcsei mindenfelé pirosanak, gömbölyű fejceskéiket összedugdosva. Csakhogy koránt sem éldelhető erdei gyümölcs benyomását tesz, hanem inkább ásványországbeli terményekül tűnnek fel: oly határozott színűek és alakúak. Erősbíti azon benyomást még egyes harmatcseppeknek tüzes fel-felcsillogása, melyek nagy számmal mindenfelé elszórják. Azonban e cseppeknek túlnyomó része árnyékba jutott, a hol — köszörületlen gyémántokhoz hasonlóan — fénytelen és hirtelen lételt folytatnak. Azok közül is, a melyek napfényes helyekre kerültek, csak itt-ott sikerül egynek-egynek, úgy ragadni meg a ráeső napsugarat, hogy általa színtelen nedve csillogó, színjátzó drágakővé változik át.

Nem sokára elhagyja utunk a régibb és magasabb erdő táját és úgy szólván a szabadba vezet ki: oly alacsonyok és gyérek itt a fák körülünk. Jobbkéz felől a Felső-Szepesség széles, gyengéden elfátyolozott fennsíkja látható, a melyen itt meg amott, közelben és távolban fehér templomok és ezek fölé karcsún emelkedő tornyok tűnedeznek fel. Balkéz felé tekintünk a Nagyszalóki-csúcs (2453·1 m.) égbe nyúló lejtőjén kapaszkodik fel, csaknem kifáradva a meredek,

járatlan úton. — A Nagyszalókitól jobbra a nála magasabb Lomniczi-csúcs (2633·9 m.) pillantható meg, csaklgy ez, miután sokkal távolabb esik hozzánk és csakis felső része, ez is alig le a válláig látható, innét e közvetlenül előttünk meredező Nagyszalóki mellett nem mint természetesebb nénje, hanem mint jelentéktelen unokahúga tűnik fel.

Szemünk azonban a távolból és magasból csakhamar és örömetst legközelebbi környékünkhöz tér vissza. Az út szélén álló fenyűfák, tetőtől talpig új eleven zöld köntösbe öltöztetve, hasonlóképen harmatcseppekkel megrakvák; ezeknek fel-felcsillanása pedig még igézőbb hatású mint az erdő belsejében elszórt gyémántoké. Mert meg nem olvasott ezekben csillognak, villognak az egész fason végig, mintha a földön csak azok hevernének, melyeket a fák galyai meg nem bírtak. És minden lépten-nyomon a „legtisztább vízű“ gyémántoknak új meg új ezrei csillognak fel; az egész zöld erdő a legdrágább ékszerekkel szinig telt kincstárhoz hasonlít. Ez erdővel szemben a drezdai és mindenféle más nagybirű „Ékszertár“ szegényes lomtárrá süllyed. A Kohinoor, „a fényhegy“, a britek gazdag királynéjának legszebb drágaköve, a gyémántok ezen beláthatatlan sokaságával és utólérhetetlen ragyogásával szemben meg nem érdemli, hogy csak fel is emlitéssék: neve pedig épenséggel szánakozó mosolyra indít. A Magas Tátra kora reggeli napfényben, az a valódi Kohinoor, a valódi „fényhegy“.

Néma elragadtatásban haladok tovább, és néma, mintegy öncsudálásba merülve, körös-körül az egész világ is. A szúnyogok, szöcskék és bogarak apró népe, mely itt déltájban zsongva nyüzsög, a havasok reggeli levegőjét sokkal hűvösebbnek találja, semhogy ilyenkor rejtekeit már elhagyná. De mi volt ez? — Eles metsző fütty hallatszott. Egy kék czinegétől származott az, melyet valószínűleg még csak lépteim nesze zavart fel reggeli álmából. Az útszéli álló, sűrű ágú fenyűfa belseje képezte szellős és illatos alvó-szobáját; egy hosszú ág bordáján végig szökdécsel most nagy sietve kifelé. A galy közepetáján hirtelen megáll és kíváncsi szemecskéjével oly kutatva néz rajtam végig! Kék szárnyú ruhájában, felálló tollas hajékével simára fésült fejecskéjén egy serdülő leánykára emlékeztet, a ki kíváncsian az ablakhoz szalad, hogy megtudja, ki halad el alatta. Kevés pillanat alatt kiblenlétem fölött tájé-

nkzta magát; újra hallatja füttyjét, a melyből azonban oyugodt öntudatosság hangzik ki inkább, sem mint télelem, és íme hirtelen, mint egy könnyű szárnyú gondolat elillant.

Nem sokára a T a r a j k á r a értem fel (1258 m. Tátra-Füredtől $\frac{3}{4}$ óra alatt). Ez azon nyereg, mely a Nagyszalóki-csúcs keskeny „Csorbás gerinczén“ át a Tarpataki-völgybe vezet. A mint lábunkat azon nyeregre teszszük, mintegy varázsütésre hirtelen változás áll be az egész tájképben. Tátra-Füredtől egészen a Tarajkáig az út úgy szólván nyílt, szabad vidéken vezet át. Egyedül a közeli Nagyszalóki- és a távolabbi Lomniczi-csúcs juttatják eszünkbe, hogy a havasok fennsége világában vagyunk. A mint a Tarajkára érünk, elegendő éjszak felé fordúlunk, és íme! az alpesi világ kellő közepében látjuk magunkat. Lábunk alatt szélesen és mélyen a hatalmas Tarpataki-völgy húzódik el. Ennek alja ezer meg ezer lezuhant gránit-szikla-romokkal van befedve, melyeknek hátán fák és bokrok vetették meg lábaikat. A völgy északnyugat felől délkelet felé húzódik; tőlünk mintegy 2 kilométernyi távolban ketté ágazik: a balfelől a Nagy- és a jobbfelől a K i s t a r p a t a k i - v ö l g y g y é. A háttért jobbra a Lomniczi-csúcs csoportja, egyenesen előttünk a Közép-orom (2440·1 m.) rekeszti be.

Nem kevésbé váratlan meglepetésben részesül itt a fül is. — Úgy szólván hangtalan világban haladtunk Tátra-Füredtől a Tarajka magaslatáig; a Tarpataki-völgy megpillantásával egyidejűleg hatalmas moraj és zúgás hangzik fel hozzánk, mintha a hullámzó tenger partjához értünk volna. Sőt mondhatni, hogy a fülre történő benyomás még nagyobb mértékben költi fel csudálkozásunkat, mint a szemre gyakorolt, mert a zúgásnak okát hiába keressük. A gyenge reggeli szellő elállott, még mielőtt a Tarajkára felértünk, és ama zúgás azon kedvtelen, életűnt siránkozáshoz nem is hasonlítható, melyet a szél a fenyvesben támaszt. Voltaképen ama tompa, háborgó moraj is egészen másképp hangzik, mely a tengeri hullámok közül kiemelkedik. Bizonyos b á t o r í t á s szól ki az itt hallható zúgásból, mintha trombitaszó is belevegyülne; úgy tetszik, mintha a természetnek máskülönben hallhatatlanul működő erői e helyen hallhatókká váltak volna. Azon pont közelében gondoljuk magunkat, hol a „föld szelleme“ működik és „az idő zúgó székén az Istenség eleven mezét szövi“.

A mi pedig a dolgot még titokszerűbbé teszi: ama zúgás lassanként gyengül, és most már csak mérhetetlen távolságból jövőnek hallszik. Erre észrevétlen növekedéssel magasabbra és magasabbra dagad, míg egészen közeli, mindent úgy szólván elárasztó dörmögésbe megyen át, hogy megint apadjon és meg nem határozható távolságokba visszahúzódjék. Az egész tünemény azon benyomást teszi, mintha láthatatlan vasúti vonat ugyancsak láthatatlan vashídon a távol kelet felől közelednék, a Tarpataki-völgyön átrobogna és álláspontunk közvetlen szomszédságában elhaladva, nyugat felé sietne. Nem sokára képtelenek vagyunk megkülönböztetni, mely égtáj felől jön a meggyengült hang; végtére mélyen a föld alatt véljük hallani s ez tekintetünket is a völgy aljára csalja. Ime! annak hossz tengelyében zöldes-fehér haboknak lefelé irányuló ugrámozását és kergetőzését pillantjuk meg: mintha megriadt juhok hosszú sorja keskeny úton lefelé rohanna. Ez az egyesült Tarpatak: voltaképen nem is patak, hanem olvasatlan zuhatagoknak több kilométer hosszú, sokszemű lánczolata. — Ezen zuhatagok egyesült hatása keletkezeti a változó légáramlat szerint ama titokszerű zúgást.

A Nagy-vízesés is ama láncznak egyik szeme. Oda vezet egy kanyarulatós, nagyobb részt gyengén lejtős gyalogút, mely a Róza-menház előtt halad el. A gránit-sziklának elevenen zöldelő meze oly üde és erővel teljes: meglátszik a növényeken, hogy gyökereiket az ős hegység termő ereje, az elmállott földpát, táplálja, és leveleiket, virágaikat az ég üde harmatja élesíti.

A mi a szövési minta jó ízlését és a legkisebb apróságokig gondos tervszerű kivittelt illeti, az Istenség „eleven meze“ itt oly tökéletességet mutat, mely a föld „szövő szellemének“ igazán becsületére válik.—Most kis mélyedésen haladunk át, annak túlsó szélén frisebb lehet és telibb hangú zúgás fogad bennünket: a hely szinén vagyunk.

2. Gyalogutunktól jobbra, magas törpe fenyűbokrok által félig elrejtve, kényelmes, sziklaerkélyen felállított ülőpad kínálkozik. Ez az összlátéké p számára, mely egyrészt a vizesés valamennyi fő- és mellékágaira, másrészt a közelebbi környezetre és a háttérre kiterjed, a legalkalmasabb állás-vagyis inkább nyugpontot szolgáltatja. Foglaljuk el!

Az összbenyomás annyira ígéző, hogy a habok szüntelen tolongásával szemben is eszünk mintegy megáll. Jó soká képtelenek vagyunk, figyelmünket a páratlan szépségű tájkép egyes vonásaira irányozni: ugyanazon időben mindent és semmit sem látunk. Úgy tölük eleinte mint a mesebeli szegény ember, kit egy kegyes angyal egy elvarázsolt vár túlgazdag kincstárába vezetett; szabadságában áll a szegénynek egyszerre ga: daggá lenni és a végtelen kincsekből elvinni, a menyit megbír: csak hogy a gazdagság túlbősége akarátát és testtagjai erejét megbénította.

A háttérnek magasan feltornyosuló csúcsain akad meg végtére szemünk: az ragad ki az általános benyomás bénító hatalmából. Az előttünk kevés lépésnyire álló fenyőfák koronáin át félkörben álló hegycsúcsok egész sokasága tekint le hozzánk. A világoskék reggeli ég bizonyos ellentétben van a hihetetlenül merész szikla csoportokkal, tükkel és szarvakkal, melyek a Tarpataki-völgy nyugati, tőlünk balfelőli oldalát szegélyezik. Ezen oldal maga egy meredek sziklafal, a Nagyszalóki-csúcsnak keleti lejtője, melynek kopár, függélyes, szagatott voltáról senki rá nem ismerne, hogy az a Tátra-Füredről oly kereknek, a közönseges hegyek alakját magán viselő Nagyszalóki-csúcshoz tartozik. — Az ég szelidségével inkább öszhangzatlan van a Középoromnak egyenesen előttünk álló csoportja. Mert ámbár a Középorom a vad és geniális Tátrának egyik legvadabb és leggeniálisabb képződménye, a Nagy-vízesés felől minden meredeksége mellett bizonyos megnyerő és tetszetős képet nyújt. — Hátgerince iránya t. i. az egyesült Tarpataki-völgy tengelyével egyezik és miután a mi álláspontunk ugyanazon tengelyben fekszik, csak a keskeny, ámbár gazdagon tagolt homlokzatot látjuk. Ez azonban épenséggel nem gyakorolja ránk a szagattottság benyomását, melvet ezen csoport minden más álláspontról tekintve nyújt. A Középorom megnyerő volta pedig onnét származik, mert a legmagasabbaknak látszó csúcsai egy gyermekét bal karján tartó anyára emlékeztet. Raphaelnek Sixtus-féle madonnáját juttatja a Középorom eszünkbe. — Jobbra tőlünk, a legnagyobb közelségben hozzánk a P u s z t a m e z ő meredez, egy hatalmas hegyoldal, de a mely hajlási szögének merészsége daczára is kissé prozaikus jellegű. Ezen túl, látzat szerint mértföldnyi távolságban, a L o m n i c z i c s ú c s előtti magas csoportok pillanthatók meg; a

Lomniczi-csúcs legmagasabb gúlájának innét csak legfelső széle látható. Ezen csoporttól balra, e között és a Közép-orom közt — elszántan felfelé törekedve — a Jégvölgyi-csúcs (2629·2 m.) emeli fel büszke fejét, mintha túl akarna tenni magasabb versenytársán, a Lomniczin.

Mindazon legmagasabb csúcsokon pedig, valamint a kelet felé hajló hegyoldalakon is a reggeli napfény játszik; mintha nyájas mosolygás viszfénye terülne el a magasztos képződményeken. Való ugyan, hogy mind e hegyóriások szédítő meredekségével látszólag feltétlen kopárság is párosul; annak daczára a reggeli nap minden természeti ridegségüket eloszlatja, mintegy lemosolyogja róluk, a buján tenyészó facsoportok körülöttünk pedig a tájkép nyájas, vonzó voltát nem csekély mértékben még fokozzák.

A mit a Magas Tátra fáiban és bokrokban csak felmutathat, mind az mindenfelől csak úgy tódul a Nagy-vizesés felé, hogy ezt díszítse és szomszédságát élénkítse. Legelől ott áll a törpe fenyő (*Pinus Mughus*), de korántsem törpén és görnyedve földhöz lapúlva, mint a magasabb fekvésű helyeken szokása, hanem fennen hordja fejét, és 1—2 méternyire is felágaskodik, mintha csak neve ellen tiltakozni akarna. Hosszú tülevelei oly tömötten és sűrűn fogják körül az egyes ágakat, hogy ezeknek fája teljesen el van borítva; eleven zöldjüket pedig finom vízcseppcskék vonják be, melyekben a napsugarak ezüstfehér dicsfénynyé sűrűsödnek meg.

Magasabbra nyúlnak a jegenye fenyőfák (*Abies excelsa*); való ugyan, hogy átlagos magasságukat itt el nem érik: annál tömöttebb és elevenebb színű a lombzatuk, és a mi a nagyság tekintetében hiányzik nekik, azt természetük csínossága és szabályszerűsége által pótolják. — Teljes kifejlődésben díszlik itten a cörböly (*Pinus Cembra*), a Tátrán előforduló tülevelű fák családjának legnemesebb sarja. Előkelő elszigeteltségben tartja ez magát; lombja zöldbe játszó gyöngyszürkés, alakja nem mereven szabályszerű, mint a fenyőfák köznépénél, hanem inkább egyéni hajlamot, nagyobb önállóságra törekvést eláruló. — Némileg bizalmasabb és barátságosabb külsejű a veres fenyő (*Pinus Larix*); galyai mindenfelé vékony ágakra szakadnak, a melyeket egyes eleven-zöld színű túrojtok díszítenek; mind ez komolyabb társaival szemben a csendes vidámság jellegét kölcsönzi neki, a mely má-

sutt csak május szép havában szokta kitüntetni. Ennek oka részben azon csekély magasságban is rejlik, a mely ez álláspontján általa elérhető; mert valódi hazája odalenn van, a Szepesség alsóbb részeiben. — A túlevelű fáknak hamupipókéje, a borókafenyű (*Juniperus communis*) is helyet keresett magának mások által igénybe nem vett zugolyokban; szerényen meghúzva ott magát hamuszürke ruhácskájában, önmegelegedve azon kevés napsugárral játszván, a melyeket az előtért elfoglaló magasabb és díszesebb testvérei hozzá juttatnak.

Magok a lombfák is elküldték ide képviselőiket. Minden lombos fák legelevenebbje és legcsínosabbja, a fehérlő nyírf (Betula alba) világos-zöld, nyugtalan leveleivel vállalta magára a küldöttség vezetését; mosolygó külseje nagyon lényegesen szolgál a környék megélénkítésére az általában komolyabb és kimértebb természetű túlevelű fákkal szemben. — Csaknem idegenszerűnek — mind leveleinek alakja, mind világos-berkenye (*Sorbus aucuparia*), de a mely azért a legszebben díszlik; ennek ellenében a sziléziai fűz (*Salix silesiaca*) a víz partján egészen a dísz nélküli gránithegyek jellegét viseli magán.

3. Mindezen élő és életnélküli pompa közepében maga a vízesés zuhog, úgy szólván az egész környék ugrópontja. A Tarpataki-völgyön keresztül egy körülbelül 10 m. magas gránitlépcső fekszik: ezen természeti küszöbön át ömlesztzi az egyesült Tarpatak vizét. A Nagy-vízesés tehát igazi és valódi zuhatag, ha ennek egyik alkotó részéhez a hegység ösközétének megfelelő természeti alakulása tartozik. Mert az egyesült és nem egyesült Tarpatak többi számos vízesése úgy keletkezik, hogy a magasból leszakadt szikladarabok a víz útjába gördültek és azt azon akadályokon átszökellésre kényszerítik.

Azon ösközet, a mely a Nagy-vízesés alját, ha szabad így mondanunk: medrét teszi, egészen derékszögű törési lapokat mutat. Ez onnét van, mivel a Lomniczi- és Nagyszalóki-csúcsok csoportjainak gránitja nem a tulajdonképi vagy szemcsés fajhoz tartozik, hanem ú. n. gneisz-gránit. A tulajdonképi vagy jelleges (tipikus) gránitban t. i. a quarz, a csillám és a földpát minden szabály nélkül kötvék össze egymással, míglen a mondott hegycsoportok némely gránitjá-

ban a csillámlemezek párhuzamosan helyezkednek. Ennek folytán ezen gránit réteges szerkezetűvé válik; csakhogy a rétegek felületei nem vízszintesek, hanem éjszak felé hajolvák. A gneisz-gránit ezen hajlásának tulajdonítható azon kúp ferde állása is, a melyet közönségesen a Lomniczi-csúcs elnevezése alatt értünk; ugyanazon okból származnak a szirtek, tűk és szarvaknak mindazon düledező, lehetetleneknek látszó képződményei, melyek a Középorom és a Nagyszalóki-csúcs gerinczét jellemzik. A gneisz-gránit rétegzésének következménye mindazon, a mondott csoportokban előforduló lépcső-képződés is, a mely egyedül a Lomniczi-csúcs megmászását lehetővé teszi. Ennek legtisztább kifejlődése az úgynevezett Lépcsőke, mely a Kistarpataki-völgy tófalán át a Kistarpataki Öt-tóhoz vezet fel. Ezen lépcső-képződés még a Lomniczi-csúcson túl is előfordul, nevezetesen azon a tófalon, a melyen át az út a Gránát-fal alsó szélén végig a Felkai-tótól a Virágos-kertbe felviszen. — A gneisz-gránit maga pedig a jellegzetes gránitnak egy átalakulása, és pedig a víz és levegő befolyásának következménye. Ugy van! a gránit is, a melyet pedig minden szelidebb befolyások irányában teljesen érzéketlennek szoktunk tekinteni: még az is az átalakulás, a továbbképződés, a haladás általános törvényének van alávetve — és ha a kőzet belsőjében a szabályszerinti rétegzés bekövetkezett, akkor ennek magától beálló következménye a derékszögben törés.

Ez idő szerint teljesen lehetetlen ugyan meghatározni, mi okozta számos fennforgó esetben magát a törést. Ez külső erőszaknak is lehet a következménye, oly formán pl., hogy egy a magasból leszakadott sziklatömb a gneisz-gránit szélére rázuhan és a felső réteg szélét lepattantja, minek folytán egy lépcső keletkezik. Azonban a víz is lehet oka a lépcső-képződésnek, midőn tudni illik a rétegek közzé behatolván, megfagyás következtében a felső réteg szélét lerepeszti, a mi tehát ugyanazon eredményre vezet, mint a kívülről jövő erőszakos behatás. A Nagy-vízesésnél bizonyos az az egy, hogy a 10 m. magas, egészen vízszintes sziklafal hirtelen és egyszerre sem az előbb, sem az utóbb említett úton nem képződhetett. Okvetetlen fonkként keletkezett azon óriási lépcső: úgy tekintendő az, mint egy egész lépcsőzet maradványa. — A Nagytarpataki-völgyben, egy kis órányira ide, az

ú. n. Lépcső-vízesés található, a melynek vize 12—15 grádicson át hömpölyög alá. Ezen grádicson legalsóbbika az idők és vizek folyamában valószínűleg leg hamarabb fog összezúzatni, úgy hogy a közvetlenül rajta fekvővel egy kettős-magasságúvá fog egyesülni. Ha ezen processus elégszer ismétlődött, akkor a Lépcső-vízesés egyszerű vagy lépcsőzet nélkülivé alakult át.

A Nagy-vízesésnek is hasonló múltja lehetett, a milyen jövendőt a Lépcső-vízesésnek jósolunk. Arra egyrészt a Nagy-vízesés falának vízszintes rétegei utalnak, mint másrészt a mélyedésbeli és -körüli ösközeti rétegzési viszonyai. Való ugyan, hogy azon mélyedésben egyes, szabálytalanul elszórt gránitsziklák is találhatóak, csak hogy ezek alkotó részeik után ítélve, nem a vízesés táján előforduló ösközethez tartoznak. Azok tolonczok, a melyek a Kis- vagy Nagytarpatak völgyéből ide szállítottak és jelenleg itt állomásoznak. Azon tolonczok legnagyobbjai mintegy házilag telepettek ugyan itt meg, és a zuzmók után ítélve, a melyek sima felületüket festőileg bevonták, az éveknek már igen szép sorjában át tartózkodhattak e gyönyörű helyen: de bármilyen soká hevertek is már itt, vagy akár meddig fognak még itt heverni, ittlétük nem bizonyít a Nagy-vízesés keletkezéséről nyilvánított nézetünk ellen. Mert mindannyian azon felül la z á n fekszenek alzatukon, az itteni ösközettel összeköttetlenül; szögleteik, éleik nincsenek, lapjaik köröskörül le vannak csiszolva, mi csak hosszabb vándorlás következménye lehet.

A zuhatagot képző sziklafal éle sem kifogástalannul derékszögű, a milyen valamikor lehetett, hanem azon pontokon, a melyeken át a víz közönséges állás mellett útját veszi, egészen kerek, minden egyenetlenség le van mosva, sőt a vízesés fősugara medrét a tömör gránitba besülyesztette. Tehát még ezen folyékony, minden nyomásnak engedő, minden edény alakja szerint idomuló elem is, — még a víz is nyomokat hágy magában a gránitban is. Megadott pillanatban simúl ugyan medrének alakjához, de idők múltán úgy alakítja azt át magának, a mint kényelmesebbnek és megpuhult tagjainak kellemesebbnek találja. A kitaró hízelgőhöz hasonlóan udvarolgat alzatának és czirógatja a gránit darabos szilárdságát, és íme, mint amaz, úgy ez is törekvései célját rendesen eléri.

4. Közvetlenül a zuhatag fölött a Tarpatak medre jó meredek, és be van hintve szépen kikerekített, fehérlő gránit-darabokkal. Annak folytán már magasan a zuhatag fölött is nagy sebesen rohan a víz lefelé, ám-bár álláspontunktól tekintve csak fehérlő tajtékcsapkodást veszünk észre. Mintha ott fehér mének iramodnának lefelé, de a melyeknek csak az önokozta szélben lebegő sörényeit pillantjuk meg. A víz ott neki iramodik, hogy a nyaktörő ugrást a 10 méternyi mélységbe megtegye. Mintegy kéjtől ittas életmegvetéssel száguldanak a hullámok a meredély széle felé és minden tétova, minden meggondolás nélkül vetik le magukat. Ha a sziklafal felső szélének elhagyásakor még van is némi összefüggő teste a patakknak, leömlés közben ezt is végleg elveszíti. A patak egész tartalma millió meg millió hófehér gyöngyre bomlik fel: a víz esés gyöngy zuhataggá válik, a mely csupa parabolákban hajló hossz-sugarakból alakul, — csak a felső részén játszó gyöngyház-csillám árulja el azon anyagot, a melyből a gyöngyök alakultak.

A meredély aljához érve a vízparányok a gránit-szikláról oly erővel pattannak vissza, mintha ruganyosak volnának és azon magasságra iparkodnak vissza, a melyről csak épen lezuhantak. A mellett a még csak lefelé özönlő vizekre találnak, a miből makacs, ide-oda hullámzó viaskodás támad. A tusa hevében a nagyobb gyöngyök egy része legfínomabb habporrá zúzatik össze, a mely a vakító fehérségű nyüzsgésből mint könnyű, szürkés füst emelkedik felfelé. Ezen habpor-felhőcskére, mely térvtelenül ide-oda vonul, a napsugarak esnek és a fény és víz e találkozásából egy hasonlóképen ide-oda ingadozó szivárvány keletkezik, a melynek színei most határozottabbak, majd elmosódottabbak, néha pedig a szürkés felhő ezüstös felcsillámlásába mennek át. Úgy lebeg ezen mosolygó fénytűnet a harczó vizek fölött, mint a béke kedves záloga, azon reményt táplálva bennünk, hogy minden ellenségeskedés és tusakodás végtére egyetértésre és összhangzásra vezetend. — Most egy gyenge fuvalom a kedves tüneményt ellebenti: egy pillanatig a vízesésben a vég- és czélnélküli dula-kodás visszatetsző képét látjuk; de már a következő pillanatban újra felszállnak a mélységből az elriasztott fény- és színsugarak, és újra szövik költői varázsukat a hulló vizek nyers tusakodási hajlama és az üres szik-lafal pusztá prózája fölé.

Ezen változatos fény- és színjáték annál kedvesebb és annál inkább mintegy helyén való, mert a sziklafal legnagyobb része, egész széles közepe, a vízesés által be nem borítottatik. Tartós száraz nyári és őszi időben a fal egész szélességének mintegy csak harmadrészét fátyolozzák el a gyöngyhabok. Csak midőn a télen át tömegesen gyűlt hó a tavasz meleg leheletétől elolvad, vagy midőn tartós esőzés a patakot rendkívüli módon dagasztja, akkor árasztja el a sziklafalat egész szélességében s akkor a vízesés igazán tisztelet gerjesztő nagyságot ölt magára. Csakhogy ezen nagyság visszátetsző, barátságatlan természetű. Tajtékozó harag dűlja olyankor a zavaros víz keblét, míglen jelenleg inkább ömledező ifjúsági tettvágy hajtja a tiszta nedvet tusára, a tusa maga pedig inkább tetszetős erőgyakorlatnak tűnik fel.

Sőt a vízesés balfelöli vékony melléksugara, a mely látszólag egyenesen az erdő zöld sűrűjéből tör elő, valószínűleg tréfát űz a levegővel és fényvel, a virágokkal és falomokkal. Egy mellette elsurranó szélfi megkapja közbe-közbe üstökét és úgy megrázza s összekuszálja, mintha hamuszöke selyemhaj volna. Ily alkalommal egyes hulló cseppek a napsugáron rubintveresen felcsillogó szikrákká gyuladnak meg, de a melyek a szürkés vízgyöngyök özönében kialszanak, még mielőtt a gránitba ütődve, azon szétpattannának. — Más helyeken egy-egy ferdén felfelé iparkodó melléksugár szökell ki a fősugár belsejéből, s szilaj kedvben itt egy zöld faág, ott egy kék tarnics után kapkod. Ha célját eléri, ág és virág hamiskodva bölintgatnak a tovább siető vizek felé, mialatt a harmatcseppek csak úgy peregnek le leveleikről. Máskor pedig épen akkor térnek ki, a midőn a locsoló hab újra el akarja árasztani harmatgyöngyeivel.

Szálljunk le most álláspontunk magaslatáról magába a mélyedésbe. — Leszállás közben a magasztos háttér a fenyvesek mögött elmerül. Csakhamar egyedül látjuk magunkat a vízeséssel és hű testőreivel, a zöld ruhás fákkal. Csak egy darab derült ég fölöttünk emlékeztet a nagy világra odakinn, a nélkül azonban, hogy hiányát éreznők.

A vizek zúgása, a mely előbbi álláspontunkon is elég erős volt, ide lent túlhatalmas morajjá növekszik, mely kezdetben minden más benyomást háttérbe szorít. Úgy látszik, mintha köröskörül a sziklafalakkból, mintha magából a szikla-alzataból, a melyen állunk, hangok öm-

lenének; a fák is, ámbár mozdulatlanul s visszafojtott lélegzettel a vízesés vad zenéjére hallgatózva állanak, zúgni látszanak, sőt mintha fejünk fölött maga a kék mennybolt is zengene. Ámbár a hangok így minden oldalról ránk támadnak, mégis kiérezzük, hogy a főhangforrás a vízesés alján, a hullámok csatatérén keresendő; az egész zúgás úgy tűnik fel, mint a fellázadt elem harczi riadója. Odalépünk e harctér szélére és itt a fegyverzörej oly hatalmassá lesz, hogy szinte lélegzetünket elfojtja.

Egyidejűleg finom permeteg eső hull ránk. Közvetlenül szemünk előtt emelkedik ama könnyű habporból álló felhő, a melynek tartalma azonban rögtön magára a mélyedésre és legközelebbi környezetére ömlik alá. És még milyen a haragtól égő hullámok habzása és csapkodása innét a vízesés aljáról tekintve! Mához nem hasonlítható, mint ama számnélküli lángok nyüzsgéséhez és egymásba fonódásához, midőn a tűz száraz fenyőfa-galyakból felhalmozott rakásba kap és az egész tömeg egyszerre fellobban!

Való ugyan, hogy a víz összetörve és összezúzva érkezik meg lent a mélyedésben: de nem hull szét idomtalan cserepdarabokká. Mindenik törtrész, még a napfényben úszó parány is, magában befejezett egésznek alakját veszi fel, egy kis világ gömb alakját, a lehető legkisebb mértékre hozott térbeli tökéletesség alakját.

És mégis! mindezen parányi világtestecskek készségesen lemondanak ragyogó önállóságukról, és a mint a mélyedés alján újra találkoznak: mindannyian elvesznek, eltűnnek a színtelen víz egyformaságában. Feledve van immár minden ellenszenv, mely csak az imént elkülönítette összefüggő egészszé, és a mint a tovább viaskodók zürzavarából kifelé törekszenek és útjokat folytatják: most a legbensőbb egyetértés, a legtökéletesebb közösség üde képét nyújtják.

És milyen tiszta, milyen gyönyörűen tiszta a víz a zöldes-fehér gránit medenczében, a melybe a kibékült elemnek egy része ömlik. A víz alján levő legkisebb porszem alakja és színe szerint a legnagyobb határozottsággal felismerhető! — Jelenlétének, sőt létezésének eltagadásáig viszi a víz a tisztaságot!

Csak a víztükör nedves, sötétebb színű szegélyén és a fény és árnyék váltakozó játékán, mely a felszín alig észrevehető emelkedéseinek és mélyedéseinek hullám-

zása szerint támad, ismerhetni fel, hogy a láthatatlan anyag e gránitmedenczékben igazi és valódi víz.

A víz zöme a lehető legegyszerűsebb úton halad tovább. De képződnek mellékmedenczék és mellék-víztartók is, melyek között kisebb és nagyobb, földfölötti és földalatti csatornák kígyóznak. Főútján a víz nagy elevenséggel rohan lefelé; itt teljes súlyával egy sziklára veti magát, a mely útját állja, ellentállását tajtékzó ágaskodással legyőzni iparkodván; amott egy alacsonyabb lépcsőről zuhan le, széles hátú vízgyöngyök által áthatott hullámokat képezvén. A mellécsatornában több időt enged magának a víz; mintegy csak sétálva ballag tovább. Azonban e mellékágakban is képződnek itt ágaskodó habok, ott zuhatagok. Ily módon a főesés alatti mélyedésben annak kisebb mérvű ismétlései támadnak, a melyek egyenként a főzuhatag tőszomszédságában nem érvényesülhetnek ugyan, de azért érdemes volna mindenike külön megtekintésre is.

Ez apróbb zuhatagok közt kivált az egyik a maga nemében páratlan szépségű. Ez a főcsatornában azon a helyen támad, a hol az a legkeskenyebb. Ott egy m.-széles, ásó-alakú gránitlap képezi a meder fenekét oly formán, hogy eleje szabadon lebeg. Erről a víz jobb és bal felől egy m.-nyi mélységbe ömlik alá, úgy hogy a zuhatag alatt léggel telt ür támad. E zuhatag mindkét oldalán a víz gyönyörű redőket vet, a melyek a gránitlap karélyainak megfelelőleg elrendezvék. Mind azon körülmények folytán ezen zuhatag nem vízből, hanem folyékony és a mellett átlátszó ezüstmű állónak látszik; a redők mélyedéseiben az ezüstmű metszőbb, míglen az emelkedések észrevehetőleg sötétebb színűek és bágyadtabb fényűek; alsó szélét pedig arabeszkyszerűen egymásba fonódó hófehér gyöngyök díszítik.

Innét a víz meredekebb lejtőn mintegy keskenyülő vadcsapáson át rohan nagy hirtelenséggel tova. A magas partok és a mélyen bevágott meder kanyarodása folytán csak egyes, zöldes arany-sugarak esnek az árnyékos mélységbe: egy fölötte megragadó látvány. A víz jobb partján, zöld fák alatt, a magas part hűvös árnyékában egy magános lócza áll: erről mind magát a vizesést, mind az ennek alján képződött mélyedésbeli, említett és elhallgatott, szépségeit áttekinthetni.

Igen is, dúsgazdag szépségekben a vizesés és egész környezete! Minden levél, minden virág, minden gyümölcs, mely a zuhatag közvetlen befolyása alatt fejlődik,

igéző szépségű, hiánytalan tökélyű. Ámbár a nyár már megdelelt, itten valamennyi szerves termény mégis tavaszi frissesség és üdeség által tűnik ki. És vajjon minek tulajdoníthatni hervadhatatlannak látszó szépségüket? A zuhatag összezúzott gyöngyei közül kiemelkedő vízparányoknak, melyek a növényzetet köröskörül szüntelenül az üdítő harmat jótéteményében részesítik. Óh a görögöknek a természet bájai iránt oly fogékony népe nem ok nélkül tekintette Aphroditét, a szépség hiánytalan eszményképét, a víz szülöttjének! És nem ok nélkül kezdte a mély felfogású Pindar egyik dicsőenékét e szavakkal:

„A legjobb pedig a víz!”

Mert hiszen a legjobbat, a mit ismerünk: a szépséget, az erőt, az üde frissességet a víznek köszönhetjük. És a víz a leghatalmasabb elem is! Mert ki képezte ezen mélyen a gránitba vésett medret? Ki vájta ki a hatalmas Tarpataki-völgyet? Ki adta magának az egész Tátrának mai alakját? — A felületes elméjűek azt hiszik, hogy mind azon alakítások erőszakos forradalmaknak, a földgyomrában dülő tűznek tulajdonítandó: tényleg azonban a víz művei. Mint idomtalan négyszögletű tömb, minden bevágás, minden tagozás nélkül, úgy merültek fel valamikor a Központi Kárpátok a földgömb izzó belsejéből. — Eljött a víz és lassan, lassan a gránit felületén képződött parányi részecskébe lopódzott. A levegő élenyét és szénsavát segítségül magával vivén, a földpát calciumát átjárta: ezt oldhatóvá tette, a mire mint szénsavas calcium a régi társak kötelékéből kiválván a vízzel együtt távozott. Az által kis hézagok támadtak a gránit felületén, melyek a víznek kényelmesebb támadási pontokul szolgáltak. — Azután azért is kereste föl a víz a hasadékokat, hogy bennök jéggé megszilárdulván ellenállhatatlan elemi erővel a felszínről egyes darabokat lepattantson. Máskor tömegesen jelenik meg, a felhőkből lezuhanván, gyűl az önképezte mélyedésekben, felhasználja a felszín legcsekélyebb hajlását, hogy tovább folyván, a lerepesztett darabokat tovább gurítsa, újakat lerepeszsen és magával sodorjon: csatornát készít magának. A csatornából árok, az árokból meder, ebből bevágás, a bevágásból völgy lesz. A völgy irányára függőlegesen álló keresztvölgyek képződnek, folyamvidékek támadnak. Két hosszvölgy között széles vízválasz-

tékok kerülnek el, de a melyek lassanként keskenyülnek és gerinczekké válnak. A víz fokozódó sikerrel tovább működik: a gerinczek hézagossokká lesznek; a hézagok közül hegyormok emelkednek ki. Orom orom mellett képződik: a Központi Kárpátok egész területét hatalmas hegycsúcsok óriási őserdejé borítja.

Hanem a víz csillogó fejszóját azon égbetörő faóriások gyökereire is méri, és egyiket a másika után a földre teríti. Méter magasságban fedik a gránitforgácsok, toronymagasságban a leterített óriások romjai a műhely alját. A fennállók száma egyre kisebbedik.

Ma már csak kevés van hátra közülök: egy ősrégi, fennséges, de a kiveszésnek szánt család utolsó ivadékai. Szótlanul csodálják ezek a lábaiknál elterülő borzasztó romhalmazt, elődeiknek, rokonaiknak elszóródott csontjait: elárvútnaknak, elhagyatottaknak érzik magukat; s mialatt minden földi nagyság mulékonyságáról elmélkednek, a meghalás fájó sejtelve lopózik kőkebleikbe és remegve néznek azon idők elé, a mikor nekik is büszkén hordott fejeiket meg kellend hajtani a víz ereje előtt.

Hanem a víz egyszersmind a legjótékonyabb elem is. Nem csak rombol, hanem épít is; sőt csak azért rombol, hogy az építéshez anyagot és alkalmat teremtsen. Terméketlen, kopár volt azon otromba sziklatömb, a melyből a víz a Magas Tátrát kivájta. A Tátra maga pedig, a sok hegyóriás temetője, egyszersmind egy virító növény- és állatvilág tenyésztő és lakóhelye. Mert a szénszavas calcium, a natrium és kalium, a mely a víz által a földpátból kiválasztatik, úgy hogy a gránit széjjel hull — a „tápláló“ földnek egyik alkotó főrésze: a növény és állatvilág nélkülözhetetlen előfeltétele. Ha a víz azon előfeltételel megteremtette, akkor — kicsinyben ép olyan szolgálatra kész mint nagyban — azontúl is szüntelenül arról gondoskodik, hogy az általános magvető, a szél, által elvetett magvak csirázhassanak, gyökeret bocsáthassanak és gyümölcsözhessenek. Ha pedig idejük elmúlt, akkor megint csak a víz befolyása alatt adják vissza a földnek, a mit tőle elvettek, úgy hogy termő ereje, tápláló képessége az újonnan keletkező nemzedékek számára gyengítettlenül fenntartatik.

A termőföld felesleges bőségét pedig ugyan csak a víz kapja fel, s lehordja a magaslatokról a völgyekbe,

a hol az emberek milliói laknak: itt a szántó föld felső rétegét alkotja számukra, minden emberhez méltó létezés alapját.

És soha ki nem fárad, soha el nem lankad a víz az általános jólétre irányuló törekvésében. A legközönségesebb, a legtisztátlanabb munkákat készségesen magára vállalja az emberek, úgy mint a természet háztartásában, csak hogy használhasson. Szigorúan azon demokratikus elv szerint cselekszik: „Minden munka nemesít”. De a legtisztátlanabb összeköttetésekben is mindig szeplőtlen tisztaságban kerül ki: egy phoenix, a mely magamagát feláldozza és önjegéből megifjodik, de csak hogy újra feláldozhassa magát. Mert a mint munkája elvégzése után a földi port levette magáról, haladéktalanul az ég felé emelkedik, hogy más vidékre szálljon, a hol új feladatok várnak rá. Sőt a jéggé megdermedés békőiből is kimenekszik, hogy nemes ösztönét követhesse.

De bármilyen magasra emelkedjék is: mindig újra visszatér kedves anyaföldre, hogy ezen új életet teremtsen és az elemek szervesen nyüzsgését szervezze, átszellemsse. — Nem hiába juttatta a Tarajkán hallott zúgás odafenn az idő zúgó szövszékét emlékeztünkbe. A víz ül azon szövszék előtt és dolgozik rajta; a „földszellem”, a mely a tudást szomjuhozó Faustnak megjelent — ezen földszellem a víz. Mert ennek vonásaira ismerünk minden kétséget kizárólag a földszellem önleírásából:

„A tett viharán,
A lét özönén,
Föl, alá szaporán
Kelek én, szállok én.
Temetés fogadásra
Mint tenger újul,
Lét váltakozása
Határtalanul:

Igy szövk az Idő zúgó székén
Az Istenség eleven mezén.“